Għajnsielem, dar ta' kenn

Ix-Xatt, il-kenn marittimu ewlieni ta' Għawdex, u Għajn ta' Hain Salem,bla dubju ta'xejn , kienu żewġ entitajiet preżunti,li sa mill-ibagħad żmenijiet ġibdu abitanti lejn raħalna u magħhom, forsi, nistgħu ngħoddu wkoll ix-Xatt l-Aħmar, daħla ċkejkna kennija, hekk inħoss li jixhed it-Tempju preħisitoriku Tal-Qigħan; forsi mhux hekk jixhdu t-tempji kollha li qribhom issib il-ħajja umana?

Mhux għall-kenn tal-Għawdxin kien li f'Għajnsielem fl-1418 ,il-Gran Mastru Martin Garzes tella' t-torri famuż fuq ix-xaqliba taż-Żewwieqa,li ġos-sies li fuqu kien mibni t-Torri, tant Għajnselmiżi, fosthom il-familjari tiegħi, waqt l air raids sabu tant kenn ġo-shelters, matul it-Tieni Gwerra dinjija, li matulha mat-800 refuġjat f' Għajnsielem sabu kenn. Dan it-torri sal-lum għadu mfakkar bħala t-Torri ta' Garzes. KIf kważi fil-bidu tar-raħal tagħna fuq il-għolja taż-Żewwieqa Garzes kien bena diġa' l-imsemmi Torri, fin-naħa tal-Punent ta' Għajnsielem, fl-1613, Bernardo Macedonia, Knight Commander ta' l-Altellerija, bena dak li aħna nsejħulu t-Torri ta' Santa Ċeċilja.

Fit-tarf tiegħu Għajnsielem, fin-naħa li tmiss mal-Port ta' Mġarr ix-Xini fl-1661 kien beda jiffunzjona t-Torri, imsejjaħ ta' Mġarr ix-Xini, iddisinjat mill-inġinier Blondel, li attwalment jinsab fi stat ħażin għall-aħħar. Mhux għall-ħarsien ta' pajjiżna saret fl-1715 iċ-Ċironda Battery, u mbagħad għall-ħabta ta' l-1761 bdiet tiffunzjona l-Bourlamaque Entrenchment?

Il-Port ta' l-Imġarr, li aħna l- Għajnselmiżi nsibuh dejjem bħala x-Xatt, mhux biss minnu nnifsu kien u għadu lok kenni għall-baħħara u għall-opri kollha tagħhom, imma wkoll sa mill-1732 fix-Xatt, il-Gran Mastru Antonio Manuel de Vilhena ħaseb biex jinbena mkien, imsejjah 'Osteria' jew dverna fejn wieħed kien jista' jdabbar rasu.

Il-port ta' l-Imġarr mhux minn dejjem kien kenni kif nafuh illum. Sa minn qabel żmieni dejjem kien hemm dak li forsi nistgħu nsejħulu jetty , li għadu hemm illum quddiem il-Pumping Station, u niftakar, imbagħad fi żmien il-Gvern Kolonjali, rajt tinżel fil-baħar l-ewwel blokka għall-bini ta' breakwater ġdid li ta aktar kenn lill- opri tal-baħar, sakemm imbagħad, il-Gvern Malti, fil-1969, awtorizza l-binja ta' breakwater ġdid u kbir, li qisu bħal żewġ dirgħajn miftuħa jħaddnu medda ikbar ta' baħar li fiha jiskennu vapuri mdaqqsa, kull xorta ta' dgħajjes u saħansitra jacht marina ċkejkna li kompliet tgħani l-ewlieni Xatt Għawdxi.

Fl-Imġarr pero', mhux l-opri tal-baħar biss kienu jsibu kenn,iżda anki l-populin, għax sa ftit taż-żmien ilu fix-Xatt, barra mid-dverna, ġa msemmiha qabel,kien hemm ukoll tinda tal-ħadid u żinġu kbira, li aħna konna nsejħulha s-Suq, u li għad-dell u għall-ħarsien mill-elementi kienu jsibu kenn kemm baħrin u burdnara kif ukoll sa l-istess merkanżija.

Bejn ix-Xatt il-Kbir u x-Xatt l-Aħmar tiddomina l-Belt Forti Chambrai, li kien lest għall-abitazzjoni fil-1760, Forti mibni faċċata tat-Torri Garzes, it-tnejn mibnija għall-ħarsien u l-kenn tal-poplu Għawdxi u ovjament anke dak Malti.

Il-Forti Chambrai, lokal ikbar miċ-Ċittadella, minħabba l-kobor tiegħu, seta' jilqa' fih numru kbir ta'nies f'każ ta' emerġenza u serva mhux biss bħala residenza għas-suldati feruti f'diversi gwerer u bħala restcamp għall-baħrin u suldati ngliżi imma wkoll, fiż-żminijiet li aħna għadna niftakru,kien ta kenn lil tant morda mentalment u bil-lebbra, u nżid ngħid li mhux biss kien lok ta' mistrieħ għall-ħajjin imma wkoll għall-mejtin, billi ġo fih kien jinsab ċimiterju u tnejn oħra barra mis-swar tiegħu, li fihom kienu jiġu midfuna separatament tant mejtin protestanti u tant oħra kattoliċi.

Għad-dell tas-sies ta'Qortin, fit-triq li mix-Xatt twassal għar-Rabat, l-istess bhejjem kienu jsibu xi ħjiel ta' mistrieħ

għax għan-nofs tas-seklu dsatax, taħt l-amministrazzjoni tal-Gvernatur Sir John Gaspard Le Merchant, ġiet mibnija għajn (Fontana)sabiħa biex ittaffi kemm l-għatx tal.bnedmin kif ukoll tal-bhejjem. Ilum din il-fontana ġiet xi ftit spostata għal xi metri l-bogħod minn fejn oriġinalment kienet mibnija.

Faċċata tal-baħar tiddomina fuq il-għolja tal-Qortin il-figura majestuza ta' dik l'hekk imsejħa Domus Aurea (Dar tad-Deheb) li l-baħħara dejjem ħarsu lejHa bħala l-ħarriesa tagħhom u lilHa sejħu u fiHa sabu kenn waqt it-taqlib tal-bahar qawwi, fil-waqt li kienu jgħidulha: "Il-mant tiegħek, 0 Marija, huwa aqwa mill-qawwa tal-baħar u tar-riħ".

Billi Għajnsielem hu għani b'ħafna opri filantropiċi, la darba ninsabu fuq il-Qortin, hu sew insemmu hawn "Lourdes Home" imwaqqfa hemm fuq mis-Sinjorina Ġużeppa Debono, meta hija ħasset il-bżonn ta' dar ikbar minn dik li kellha fir-Rabat biex tilqa' fiha tfal fqar jew orfni . Mons Isqof Ġużeppi Pace qiegħed u bierek l-ewwel ġebla tagħha fil-25 ta' Awissu 1946, fiż-żmien il-parrokat tal-Kappillan Franġisk Mizzi. Fl-istess kumpless, jiġifieri ma' Lourdes Home,li nistgħu wkoll inqisuha bħala Kunvent tas-Sorijiet Duminikani, tinsab annessa d-Dar 'Ġużeppa Debono' li l-għan tagħha hu li tilqa' fiha tfajliet bi problemi speċjali.

Waqt li Lourdes Home illum hija mmexxija mis-Sorijiet Dumnikani, l-oħra, jiġifieri d-'Dar Ġużeppa Debono,' li ġiet inawgurata fit-8 ta' Diċembru 1985 minn Mons. Isqof Nikol Ġ.Cauchi,li l-għan tagħha hu li tilqa' fiha unmarried mothers, taħt id-direzzjoni tas-Sinjorina Marija Attard, kienet inawgurata fiż-żmien l-Arċipretura ta' Mons. Ġużeppi Zerafa. Nassumi mbagħad li dawn iż-żewġ t'idjar sabu kenn tajjeb taħt id-dirgħajn tal-għaqli Mons. Emmanwel Curmi

Ftit passi l-bogħod minn dan il-kumpless kbir tinsab, ħa nsejħilha hekk, id-Domus Dei, jiġifieri d-Dar t'Alla, jiġifieri dik il-Knisja tant grazzjuża mibnija fuq stil gotiku, iddedikata lil Marjia Immakulata ta' Lourdes, li kienet il-ħolma ta' l-Arċisqof Mons.Pietru Pace. Din il-kappella ġiet mibnija fuq disinn imfassal mill-Perit Emmanuel Galizia u l-ewwel ġebla tagħha tpoġġiet fl-1 ta' Ġunju 1888 u ġiet mbagħad imbierka fis-27 ta' Awissu 1893. Kemm il-knisja(Domus Dei) kif ukoll id-Dar tad-Deheb, jiġifieri Marija Imakulata fuq imsemmija, huma bħal żewġ oqsfa li taħthom taw u għadhom jagħtu tant kenn lil bosta devoti u lil tant nies li għandom ħtieġa ta' għajnuna speċjali.

Inħallu issa x-Xatt u naqbdu Triq Sant' Antnin, li qabel kienet imsejħa Triq Nadur.
Kważi fil-bidu tat-tela' kien hemm ir-Royal Lady Hotel, imlaqqma ta' Żerrek, binja mdaqqsa u sabiħa, li darba kienet tal-familja Galea. Ftit 'il fuq mir-Royal Lady u li kienet tiffunzjona qabilha, kien hemm lukanda oħra, attiva u nadifa, ċkejkna iżda mfittxija ħafna, imsejha tal-Gillieru, li kien jisimha "Grand Hotel" u li flokha llum tinsab mibnija lukanda oħra, kbira, moderna u lussuża li ħadet l-isem antik ta' dik ta'qabilha, jiġifieri ta' "Grand Hotel" Fi Triq iż-Żewwieqa , f' Għajnsielem ukoll, ġiet mibnija lukanda oħra moderna wkoll taħt l-isem "Mġarr Hotel" li llum,milli jidher, qed tintuża għal għanijiet oħra.

Biex nibqgħu fi Triq Sant' Antnin hu sew li nsemmu wkoll iċ-Ċentru Antonian mibni, żgur l-iktar għall-kenn u għall-ġabra taż-żgħażagħ,bil-ħidma u fiż-żmien tal-Gwardjan P. Gabriel Micallef O.F.M, Patri Għawdxi minn San Lawrenz.

Ftit metri 'l fuq miċ-Ċentru, anzi nista' ngħid anness miegħu, bil-ħidma għaqlija u perseveranti ta' Patri Malti, Anton Maria Cesal O.F.M, mgħejjun minn diversi benefatturi,maltin u għawdxin,beda l-bini tal-Kunvent u tal-Knisja dedikata lil Sant' Antnin ta' Padova fis-sena 1901 fuq proġett imfassal minn Dun Ġużepp Diacono,għawdxi ieħor, u x-xogħol tal-binja spiċċa fis-sena 1905 mill-bennej Wiġi Vella. Mhux forsi djar ta' kenn qaddis huma l-Knisja ta' Sant' Antnin ta' Padova u l-istess kunvent għall-patrijiet ?

Kemm kien attiv dak il-Kunvent meta fih kien jinsab in-novizzjat u fis-sajf ukoll kienu jiġu minn Malta studenti u kierċi tal-patrijiet Franġiskani Minuri u magħhom ukoll xi patrijiet li kienu jiġu għall-mistrieħ u wara fiż-żmien il-Kulleġġ meta xi ċelel t'isfel kienu riservati għat-tagħlim ta' l-istudenti tiegħu, ċelel li forsi llum qed jintagħmel użu tajjeb minnhom bħala kmamar għall- irtiri !

X'imkien f'dak il-bini, li jinsab ftit passi 'l fuq mill-knisja u l-kunvent, nibtet l-ewwel xitla tal-Patrijiet Franġiskani Minuri f'Għawdex, u li fiha, kif nista' naħseb, għexu fil-faqar u fil-ħemda għal xi żmien l-ewwel Patrijiet Franġiskani li waslu f'Għajnsielem .

F'dak il-kumpless ta' bini,imrekken xi ftit il-ġewwa mit-triq ,tinsab dar kbira ħafna li naħseb li ġiet mibnija biex isservi bħala married quarters għas-servizzi militari Ngliżi. Qabel il-gwerra f'dik id-dar kienu jinġabu t-tfal tar-Reformatorju u li kif naħ-seb jien kienu taħt id-direzzjoni ta' Dun Ġużepp Scembri, qassis malti. Huma kellhom il-Banda u niftakar li aħna, il-bandisti ta' Għajnsielem xi darba daqqejna marċi magħhom fit-toroq tar-raħal tagħna. Huma kienu jidhru wisq organizzati u iktar dixxiplinati minna.

Dan il-lokal beda mbagħad iservi bħala Summer Camp għat-tfal maltin, subien u bniet u hekk għadni niftakar sew kienu jitbiddlu kull ħmistax u mmexxija minn żewġ saċerdoti ħabrieka novelli, Mons Philip Calleja u l-ieħor kien Dun Victor Grech Dimech. Dan il-lokal serva wkoll għal xi ftit snin, bħala Kulleġġ Serafiku taħt it-tmexxija tal-wisq mibki Patri Akkursju Xerri, patri Għawdxi mir-Rabat u li kien ġie inawgurat fil-11 ta' Ottubru 1951 fiż-żmien il-Provinċjal P.Anġeliku Azzopardi. Qrib ħafna ta' fejn kien dan il-Kulleġġ illum jinsab Kunvent żgħir li fih jiġu għal xi ftit tal-mistrieħ is-Sorijiet Franġiskani Missjonari ta' Marija.

B'dan li ktibna sa issa lqatna fil-qasir ħafna punti tal-parti, hekk imsejħa ta' l-Imġarr u dik tal-Patrijiet u billi l-ispazju ma tantx jippermetti iżjed tul, sa nħallu għal darb' oħra, jekk nibqgħu mal-ħajjin, ix-xaqlibiet l-oħra ta' Għajnsielem u nikkuntentaw ruħna għallum billi nsemmu biss l-isem ta' l-entitajiet prinċipali.

Fi Triq Imġarr tinsab id-Dar ta' San Ġużepp; fl-istess triq fi Sqaq Balliju dak li darba kienet ir-residenza tas-sajf tas-Soċjeta. Missjunarja ta' San Pawl; il-fuq iżjed għelieqi ta' Camping għall- forzi Ingliżi; aħna u sejrin lejn ir-Rabat fi Triq G.F. Chambray tinsab binja tal-Mas; il-qasam tal- Museum tas-subien; iċ-Centru Marija Lauretana, l-iskola primarja Anton Cassar u fl-istess kompless l-iskola ta' l-Arti Wistin Camilleri, l-Għajnsielem Football Club, il-klabb ta' l-Għaqda Mużikali San Ġużepp, taħt l-istess Klabb darba kien hemm il-Għaqda Drammatika u Kulturali u mbagħad tiddomina fuq kollox il-Knisja Arċipretali tal-Madonna ta' Loretu.

Fl-istess Triq Imġarr, annessa mal-Gozo Press, li tinsab fl-istitut il-ġdid ta' San Ġużepp tinsab it-Taqsima ta' l-Adult Training Centre u l-qasam tall- Museum tal-Bniet li l-faċċata tiegħu tinsab fi Triq il-Mgħodija, li hija triq parallela ma'Triq Chambray. Ftit passi l-bogħod mill-Qasam tal-Bniet hemm il-famuż Respite Centre jew Dar l-Arka u minn din it-Triq nidħlu fi Triq Gleneagles fejn jinsab il-Kunvent tas-Sorijiet Agostinjani Servi ta' Ġesu' u Marija li fetħu l-ewwel Dar tagħhom fi Triq Hamri u nawgurata fid-9 ta' Settembru,1946 u minn hemm għaddew għall-Istitut il-Ġdid ta' S. Ġużepp u mbagħad għall-Kunvent attwali fejn titmexxa wkoll, dar ta' l-irtiri li ġġib l-isem 'Teresa Spinelli' Fi Triq Imġarr, kantuniera ma' Triq Għajnsielem tinsab showroom li fuqha hemm skola għat-tagħlim tall-lingwa Ingliża lill-istudenti barranin. .X'ħin nidħlu fi Triq Dun Ġużepp Galea Rapa l-ewwel li naħbtu wiċċna hu mal-Garaxx tal-Għaqda tal-Armar fejn, speċjalment fl-istaġun tal-festi, wieħed ikun jista' jara bosta żgħażagħ ħabrieka mpenjati bis- sħiħ u b'ħeġġa meħtieġa tat-tiżjin tal-Festa titulari.

X'ħin inħallu l-pjazza ewlenija malajr nidħlu fi Pjazza Indipendenza fejn naraw ,ħa nsejħilha hekk "Il-Parroċċa Omm" u x'ħin ninżlu fi Triq Ramon Perellos hemm insibu lokal kbir, li darba kien Ċirklu ta' l- A.K.,waqt li llum hu lokal rinovat sew u li hu "Il-Gozo Eden Foundation" u nżidu ngħidu Ii fil-qrib fil-Pjazza tad-Dehra jinsab imbagħad il-Kunsill Lokali. Ma dawn il-lokalitajiet li semmejna jinsabu oħrajn mifruxa mar-raħal fejn jinżammu diversi Praesidia tal-Leġjun ta' Marija u x'imkien ieħor lokal għal-laqgħat ta' l-Azzjoni Kattolika.

Ma nixtieqx inħalli barra l-hekk imsejħa kappella ta' San Eliju, u dik li tinsab f'tarf ir-raħal ta' Għajnsielem, bejn ix-Xewkija u Għajnsielem,fi Triq tal-Heliport, il-Kappella antikissima ta' Santa Ċeċilja, u nżid ngħid li probabbli darba kien hemm xi kappella oħra n-naħa ta' 'Gozo Heritage"fejn jingħad li darba f'dawk l-inħawi nstabu xi gandlieri.

B'dan li jiena ktibt inħoss li għamilt dawra ħafifa madwar ir-raħal għażiż tagħna, fejn iltqajt ma' bosta lokalitajiet, li ġagħluni li tassew li nista' nqis lir-raħal ta' Għajnsielem bħala dar kbira li kapaċi tista' tilqa' fiha lil kulħadd , u ngħalaq billi nsemmi l-aħħar post ta' kenn għat-tul, Ii fih hemm tant u tant jistrieħu għad-dell taċ-ċipress li jinsabu fiċ-Ċimiterju kbir u sabiħ li għandna fil-Parroċċa tagħna fi Triq Cordina.

D.K.C.